

REGJERINGENS KONTAKTKONFERANSE - 7. og 8. mars 06

Næring og utdanning som basis for vekst og utvikling.

Synspunkter i forhold til Kunnskapsløftet

Fylkesordfører Roald Bergsaker, Rogaland fylkeskommune

Kunnskapsløftet er en utdanningsreform. Når tittelen på mitt innlegg refererer til denne reformen er det naturlig å peke nettopp på de impulsene utdanningsreformen kan bli for næringsutviklingen i regionene. Jeg vil med andre ord ikke snakke om nødvendige næringspolitiske tiltak som kan sikre vekst og utvikling, men om utdanningspolitiske tiltak innenfor de rammene Kunnskapsløftet representerer, som i samspill med næringspolitiske tiltak kan fremme lokal og regional vekst og utvikling.

Tittelen gir meg heller ikke rom til mer enn å nevne behovet for bedre og mer samarbeid mellom høyere utdanningsinstitusjoner, høyskoler og universitet, og næringspolitiske organer i regionene. La meg bare innledningsvis henwise til det kapitlet i fylkesordførernes regionmelding som omtaler høyere utdanning.

I NOU 16, 2003, "I første rekke" presenteres et resonnement som jeg har all grunn til å tro er sant:

"det er mange og viktige kostnadssammenhenger mellom utdanningssystemet og resten av samfunnet. God kvalitet i grunnskolen kan forebygge lærevansker og dermed gi lavere kostnader lenger ut i løpet.

Tilsvarende vil en videregående opplæring som utvikler selvtillit og lærelyst hos elever og lærlinger føre til økt etterspørsel etter tertiære utdanningsløp. Et utdanningssystem som gir få nederlag, lite frafall og mange som lykkes, gir også en større og mer robust arbeidsstyrke.En godt utdannet befolkning med høy selvtillit kan gi raskere omstilling og lavere arbeidsløshet.”

I Stortingsmelding 30 refereres det til OECD som har påvist at utdanning er en nøkkelfaktor for økonomisk vekst i alle OECD-landene. OECD har sammenlignet betydningen av humankapital sammenliknet med andre politiske virkemidler som f.eks prisstabilitet, fri handel, økte investeringer, lavere offentlige avgifter. Utdanning slår alle andre forklaringsfaktorer.

I tillegg har utdanning også en rekke ikke-økonomiske fordeler. Det er korrelasjon mellom utdanning og sosialt nettverk, deltakelse i frivillig arbeid, evnen til å få jobb, fysisk aktivitet, helse, evne til å støtte egne barn; med andre ord :Investering i utdanning gir betydelige økonomiske effekter i form av reduserte offentlige utgifter til velferd, helse, kriminalitet, arbeidsløshet mv.

Slik er det; og slik skal det fortsatt være. Grunnutdanningen er fundamental for samfunnets vekst og utvikling. Alle vi som har vårt politiske virke i lokalsamfunn vet hva det betyr for ei bygd å ha sin grendeskole. Vi som er i fylkene ser så tydelig behovet for å ha en god videregående skole i et noe større kommunesenter, i bygdebyen eller på industristedet.

Det som vi av ulike grunner har måttet vedta nedlagt, skaper lokalt engasjement, fører til underskriftskampanjer og demonstrasjonstog. For tettstedene og småbyene er en videregående skole like viktig som høgskolen og universitetene er for regionsentrene. Det betyr arbeidsplasser, det betyr kompetanse innenfor en rekke ulike fagområder, men det betyr først og fremst gode oppvekstvilkår for barn og unge.

Vi har hatt og har et godt utdanningssystem i Norge, selv om resultatene av mange års skolegang kunne vært bedre. Kunnskapsløftet skal ytterligere forbedre systemet,

Reformforberedelsene er som et langt tilløp: Vi har bestemt at det skal hoppes, vi har satt full fart i tilløpet, nå gjenstår selve hoppet og det er det kommuner og fylkeskommuner som er ansvarlige for.

Når en skolereform skal realiseres er det viktig å vite hva som egentlig skal forbedres. Analysene av det norske utdanningssystemet utgjør derfor en betydelig del av den bakenforliggende NOU-en og Stortingsmelding 30, Kultur for læring.

De fleste av oss er etter hvert vel kjent med norske 15-åringers manglende leseferdigheter og senest på torsdag i sist uke fikk vi en ny graverende melding fra norsk matematikkråd om hvor få av våre studenter som løser forholdsvis enkle matematikkstykker på ungdomstrinnet.

Ved denne anledning vil jeg bruke et annet eksempel som kan illustrere reformens bakteppe – og som muligens er mer relevant for mitt tema i dag:

I en artikkel i Statistisk sentralbyrås årbok; ”Utdanning 2005” skriver professor Svein Sjøberg og stipendiat Camilla Schreiner om ”Naturfag og teknologi i skole og samfunn; Interesse og rekruttering”. Her refereres det til den velkjente UNDP- indeksen, den som plasserer Norge øverst på listen av land der det skal være godt å bygge og bo. Men i en av de underliggende UNDP-rapportene finnes også en hvor Norge inntar en bemerkelsesverdig dårlig posisjon. Her sammenliknes landenes teknologiske nivå, og det skilles mellom konsum og produksjon. Her er Norge på 12.plass, men det er konsumet – vårt forbruk av mobiltelefoner og bredbånd – som trekker oss opp.

Hvis vi isolerer konsumet og ser nærmere på produksjon av høyteknologiske produkter og artikler, er vi på en 50. plass. Sverige og Finland tjener sju-åtte ganger mer på lisenser fra oppfinnelser enn vi gjør. 15 % av norsk eksport er teknologiprodukter, i Sverige er tilsvarende andel 51 %, i Finland 42% og i Danmark 28%.

En av årsakene kan være omfanget av og innholdet i skolenes undervisning i de såkalte realfagene som omfatter både matematikken, naturfagene og teknologifagene.

I den samme artikkelen viser forfatterne til nye undersøkelser knyttet til elevenes preferanser av fag.

I en omfattende sammenlikning mellom mer enn 30 land fra alle kontinent er norske gutter og jenter de som scorer lavest av alle på spørsmålet : ”Jeg kan tenke meg å bli forsker i naturvitenskap”. Bak oss ligger de danske og japanske jentene, guttene er sist, men på topp troner jenter og gutter fra en rekke afrikanske land.

Mye kan sikkert sies om dette. Vi har behov for en skolereform, et Kunnskapsløft, som styrker realfagene, naturfagene og teknologifagene i skolen. Men det handler ikke bare om flere timer, ja kanskje heller ikke om å få flere som velger fagene, men om å få opp kvaliteten på opplæringen og styrke motivasjonen for å jobbe videre med disse fagene. Parallelt med innføringen av ”Kunnskapsløftet” realiseres handlingsplanen for realfag i skolen, ”Realfag naturligvis”

Her er det en lang rekke tiltak som har som formål å styrke rekrutteringen, men ikke minst heve kvaliteten på opplæringen i disse fagene i skolen. Det er liten vits i å ha mange elever som velger realfagene i videregående hvis det de har lært er at de aldri mer skal pusle med slikt.

Satsingen på realfag i grunnskolen og videregående opplæring er utvilsomt en av de viktigste sidene ved Kunnskapsløftet, et element ved løftet som på lang sikt vil bety mye for vekst og utvikling.

Tre andre elementet ved reformen som jeg vil hente fram i denne sammenheng er forslagene knyttet til satsingen på entreprenørskap, innføringen av et 2. fremmedspråk i grunnskolen og som mitt tredje punkt: behovet for en kvalitetsheving av fagopplæringen.

Stortingsmeldingen begrunner satsingen på entreprenørskap med å vise til den samlede planene for innovasjonspolitik i Norge, Fra ide til verdi, som kom i 2003. Kompetanse i entreprenørskap skal inngå som en del av utdanningen på alle nivåer, både i grunnskolen og den videregående opplæringen og innebærer både utvikling av personlige egenskaper, holdninger, formell kunnskaper og ferdigheter.

Entreprenørskap er en del av formålet med de nye utdanningsprogrammene i videregående opplæring. Hvordan målet skal nås skal ikke bestemmes i læreplanene, men vi vet at Elev- eller Ungdomsbedrifter er blitt en suksess i videregående skole og sikkert blir en metode mange vil ta i bruk. Landet rundt kan vi lese om gode ideer og fikse produkter som fantasifulle elever og sikkert noen lærere med en viss Petter-Smart-kompetanse har fått satt i produksjon.

Denne aktiviteten må vi bidra til å få stabilisert på et høyt nivå. Ungdomsbedriftene skal være enkle å etablere og det er en viktig del av hele konseptet at det ikke er produktet i seg selv, men prosessen fram til ferdig produkt og etableringen av bedriften som er målet. Vi står foran to store utfordringer; at ikke alle gode produktideer bare blir en ungdomsflopp, men at noen som virkelig har livets rett finner et rom og en arena for videre utvikling mot kommersialisering. Da vil det være beklagelig hvis de som hadde ideen måtte forlate produktet sitt selv om ungdomsbedriften må bli nedlagt. I regionene har vi etter hvert næringsparker og næringshager som burde kunne få en oppgave når det gjelder å følge opp enkelte av de gode ideene fra ungdomsbedriftene. Den andre utfordringen er å stimulere til kreativitet i utformingen og etableringen av bedriftene.

Ungdomsbedriftene kan bli sin egen verste fiende hvis det ikke holdes en viss kvalitet også på det som skal selges. Å importere et hvilket som helst produkt og etablere et salgsselskap for så å selge 100 dippedutter til familie og venner er ikke nødvendigvis god utdanning i entreprenørskap. Skal entreprenørskap bli en viktig del av skolen, må faget få flere ben å stå på enn det ene benet som Ungdomsbedriftene representerer.

2. fremmedspråk ble ikke obligatorisk i grunnskolen, men nesten. Vi skal ikke følge opp den debatten. Den nye regjeringen hadde et annet syn på dette enn Bondevik 2, det skal vi selvsagt respektere, men det er viktig for vekst og utvikling at vi nå får et kompetanseløft for fremmedspråkene. Vi ser i eget fylke en tendens til at flere og flere vil velge spansk og at tysk er på veg ut av skolen.

Dette kan umulig være en hensiktsmessig utvikling. Skal vi få et språkløft burde vi – som for realfagene – definert oss noen nasjonale eller regionale mål som vi i neste omgang fikk sette ressurser inn på å nå. Det skal ikke være de samme i hele landet. Russisk og finsk er sannsynligvis mer aktuelt i Nord-Norge enn i Rogaland. Vi i vårt fylke med store eksportnæringer, bør få et fagmiljø for japansk, kinesisk og arabisk. Det vil aldri kunne bli slike tilbud på alle videregående skoler og slettes ikke på ungdomsskolene, men med en bevisst strategi og et planlagt samarbeid mellom kommuner og fylkeskommune bør det lar seg gjøre å få etablert fremmedspråkmiljøer som elver kan dra nytte av på tvers av kommunegrenser og med en garantert oppfølging på videregående nivå minst et sted i hvert fylke.

Fremmedspråkene kan være i ferd med å bli de store taperne i kampen om elevene i videregående skole, kanskje som en følge av ekstrapoengsystemet. I Rogaland har vi denne våren over 900 elever som har valgt full fordypning i matematikk, mens bare 60-70 elever har tysk, fransk og spansk som fordypning.

Kunnskapsløftet har et fokus på fremmedspråkene, men det er foreløpig ikke like målrettet som tilsvarende satsing på realfagene. Her står vi i fare for at Kunnskapsløftet ikke blir hva vi skulle ønsket oss, og heller ikke den impulsen til vekst og utvikling som det skulle ha vært.

Mitt siste tema er fagopplæringen. Vi har et flott system for fagopplæring i arbeids- og næringslivet i Norge. Dette er landets suverent største friskole, bare i Rogaland er detgodkjente lærebedrifter. Systemet er sårbart. Vi kan se tendenser til at enkelte bransjer velger bort lærlingeordningen til fordel for en bransjebasert opplæring. Og hvis dette er fordi vi ikke har kvalitet på det offentlige systemet er det helt OK, men det er ikke en ønskelig utvikling. En annen faktor er innleid arbeidskraft som kan komme til å fortrenge norsk ungdommer som skal ha lærekontrakt. Foreløpig ser vi ikke noen stor fare her, men det skulle bare mangle i en tid hvor all arbeidskraft etterspørres og rekruttering er eneste begrensning på bedriftenes inntjening. Et bærekraftig fagopplæringssystem må være skrudd sammen også for økonomisk vanskelige tider.

Den tredje men aller viktigste faktoren er tilgang på læreplasser og kvalitet i opplæringen.

Det er system-kvalitetssvikt når unge som har basert sin utdanning på en læreplass blir avspist med et tredje år i skole og ingen verdiskapingsdel i sin utdanning. Det er også kvalitetssvikt når selve opplæringen ikke foregår i henhold til vedtatte læreplaner og uten den oppfølgingen av den enkelte lærling som loven forutsetter og som kontrakten som er inngått mellom lærling og bedrift foreskriver.

De nærmeste årene har de fleste fylker store elevkull og det skal etableres tusenvis av nye læreplasser. I dette arbeidet er rammebetingelser en ikke uvesentlig faktor.

Arbeidsgivere er opptatt av at lærlingetilskuddet må heves i takt med all pris- og lønnsstigning. Dette er det departementets oppgave å sørge for. Det er også viktig for oss lokalt og regionalt at det partssamarbeidet som er etablert nasjonalt får sitt regionale nivå. Yrkesopplæringsnemndene er ikke en nasjonal suksess i den forstand at alle fylker har like gode erfaringer, men i mitt eget fylke har nemnda vært en brobygger og en inspirator både for politikere og partene. Vi ønsker oss en videreføring av dette systemet når et nytt system nå skal etableres, men med mer lokal makt og myndighet og med et lovpålagt samarbeid mellom partene og fylkeskommunen.

Jeg har i mitt innlegg forsøkt å peke ut de fire viktigste elementene i Kunnskapsløftet som hver for seg etter min mening har størst betydning for at "Løftet" skal bli den styrkingen av utdanning og næring som på sikt fremmer vekst og utvikling.

Med viten og vilje har jeg valgt områder som utfordrer oss regionalpolitikere spesielt. Kunnskapsløftet er en nasjonal reform og det er bevilget betydelige summer til oppdatering av lærere i den såkalte "Strategi for kompetanseutvikling" Hver krone kommer vel med, men på de områdene jeg har nevnt i mitt innlegg er det et betydelig rom for regional satsing utover det som ligger i det nasjonale rammeverket.

Realfagssatsingen kan stimuleres gjennom støtte til andre aktører med realfaglig kompetanse enn skolene selv; jeg tenker på f.eks Vitensentrene men også på andre kulturinstitusjoner som vi som fylkeskommuner har innflytelse over og samarbeid med. Hva om vi knytter noen av våre tilskuddskroner til motytelser overfor elever i videregående skoler? Vibrasjonene i en fiolinstreng kan bli utmerket fysikkopplæring dersom fiolinisten tilbringer et par dager på en skole.

Entreprenørskapet må bli mer enn Ungdomsbedrifter, og det blir det dersom hver skole – og i særlig grad de i distriktene - får rammevilkår som gjør at de kan utvikler seg til regionale utviklingscentre for næring og utdanning. Etterutdanning av ansatte i lokalt næringsliv er noe som vel de fleste alt gjør, men rom og rammer for å satse på ny

næringsaktivitet med støtte og hjelp fra fagfolk på - eller innleid til - en videregående skole kan vi som politikere legge til rette for. Dette kunne også blitt et naturlig utviklingsrom for de gode ungdomsbedriftene og et miljø som kunne gi entreprenørskapsopplæringen innhold og ansikt. Vi har virkemidler i de regionale utviklingsmidlene – selv om de er ulikt fordelt over landet.

En målrettet fremmedspråkopplæring forutsetter nært samarbeid med kommunene, særlig i de store byene. Skal vi få til noe her, må det være mulig – ja det må være selvsagt – at en elev som påbegynner et sjeldent fremmedspråk i grunnskolen får fortsette med dette i videregående.

Det krever mer av skolen enn hva et ordinært rammetimetall tilsier – og det er det vi politikere som kan gi dem.

Fagopplæringen må vi sikre for framtida. Både selve samspillet mellom offentlig og privat og systemet for fagopplæring er så viktig for elever og bedrifter at det krever kontinuerlig overvåking. Den reformen vi står overfor forutsetter at vi får det nødvendige antallet læreplasser, at lærebedriftene ser sine oppgaver i et lengre perspektiv og som en del av sin oppgave som samfunnsbyggere og at staten løser bagateller knyttet til størrelsen på lærlingtilskuddet og formene for organisering på en måte som ikke fører til mistro og energitap i alle leire.